

JAKUB BARDOVIČ¹

POLITICKÉ STRANY – PRAGMATICKÝ AKTÉR V PROCESE TVORBY POLITIKY?

Abstrakt

Politické strany môžeme považovať v pluralitných demokraciách za významného aktéra, ovplyvňujúceho proces tvorby politiky od jeho vstupov až po jeho výstupy. V tomto kontexte však vyvstáva otázka, akú úlohu zohrávajú ich programovo-ideologické orientácie, ktoré by mali vystupovať ako prediktor ich umiestnenia v rámci konfliktných línií, a teda aj ako prvok limitujúci vytváranie určitých koalícií. Cieľom článku je preto charakterizovať postavenie politických strán v politickom systéme Slovenskej republiky a ich prístup ku konfliktným líniám v snahe identifikovať potenciálne diskrepancie vyvstávajúce z pôsobenia na celoštátnej úrovni a na úrovni samosprávnych krajov..

Kľúčové slová: politické strany, ideológie, konfliktné línie, demokracia

Abstract

Political parties are considered an important political actor influencing the whole political process from its inputs to the outputs. From this point of view, the question of the role of their program and ideological orientation arises. Their orientation should indicate their position in cleavage as an element limiting the creation of certain coalitions. The aim of this paper is to characterize the position of the political parties in the political system of the Slovak Republic and their attitude to cleavages trying to identify potential discrepancy between their activities on the national and regional level.

Key words: Political Party, Ideology, Cleveages, Democracy

1 Mgr. Jakub Bardovič, Katedra verejnej politiky a verejnej správy, Fakulta sociálnych vied Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Bučianska 4/A, 91701 Trnava, Slovenská republika. E-mail:jakub.bardovic@ucm.sk.

1 ÚVOD

Proces tvorby politiky je v súčasných demokratických spoločnostiach ovplyvňovaný širokou škálou aktérov, ktorí sú charakteristickí vlastným sumárom priorít a záujmov premietajúcich sa do konkrétnej podoby ich jednotlivých aktivít. Za dôležitý diferencujúci faktor považujeme v súvislosti s nimi schopnosť pôsobiť na proces tvorby politiky, meniť ho nielen na vstupoch, ale aj v rámci jeho jednotlivých fáz a tým aj v konečnom dôsledku na výstupoch. Do spomínanej kategórie aktérov zaraďujeme aj politické strany. Domnievame sa, že popri existencii osobitného zákona o politických stranách, či ústavou garantovaného práva združovať sa, teda zakladať si rôzne formy združení, je v prípade Slovenskej republiky dôležitým aj *zákon č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva a o zmene a doplnení niektorých zákonov*, na základe ktorého môžu podávať kandidátne listiny len registrované politické strany. To vytvára podmienky pre to, aby sa na celoštátnej úrovni nemohla realizovať politika mimo ich rámca. Z uvedeného dôvodu môžeme označiť politické strany za rozhodujúceho aktéra v celom procese tvorby politiky. Preto je cieľom príspevku charakterizovať politické strany ako aktéra v procese tvorby politik, pričom našu pozornosť upriamujeme na ich prístup ku konfliktným líniam a tým aj k samotným hodnotovým orientáciám. Potenciálne diskrepancie sledujeme na celoštátnej úrovni a následne v kontexte samosprávnych krajov.

2 POLITICKÉ STRANY A ICH POSTAVENIE V POLITICKOM SYSTÉME SR

Ak pracujeme s pojmom politická strana v tradičnom chápaní, môžeme ho považovať za zoskupenie jednotlivcov so spoločnými záujmami. Ich dôležitým znakom je, že sa na rozdiel od iných združení zasahujúcich do procesu tvorby politiky (napríklad občianske združenia, nátlakové skupiny, neziskové organizácie a pod.), usilujú získať moc v rámci vzájomného súperenia prostredníctvom volieb (bližšie k definíciám politických strán: Sopóci, 2004). To znamená, že chcú byť priamo tvorcami politiky, nielen na ňu pôsobiť z externého prostredia, teda mimo výkonnej, respektíve zákonodarnej moci. Uvedený „vyčleňujúci“ prístup aplikuje pri svojej definícii aj *M. Novák* (2011, s. 548-549), ktorý konštatuje: „*Politické strany sa snažia dosiahnuť moc a vykonávať ju, zatiaľ čo nátlakové skupiny pôsobia na moc, ale zostávajú mimo nej.*“ Zdôrazňuje teda takisto ambíciu dosiahnuť moc, čo je, ako ďalej dodáva, úplne legitímnou požiadavkou v kontexte pluralitných demokracií.

Postavenie politických strán ako aj ich úloha, ktorú plnia v spoločnosti, sa postupne menili. Za dôležitý faktor v rámci tohto vývojového procesu môžeme považovať rozširovanie volebného práva, čo vytvorilo podmienky pre ich

transformáciu z pôvodne elitných klubov na subjekty reflektujúce záujmy širokých skupín obyvateľstva. Podobu fungovania politických strán, ako aj ich orientáciu na voliča a komunikované témy vieme zachytiť prostredníctvom vývojového modelu, ktorý zosumarizoval S. Krno (2006a) vo svojej práci *Typológia politických strán*. Ako sme už teda uviedli, v prvej fáze vývoja môžeme politické strany označiť ako elitné kluby združujúce len úzku skupinu „vyššie“ situovaných jednotlivcov. Ich činnosť determinovalo to, že politickými právami (vrátane volebného práva) disponovalo len malé percento z celkovej populácie tvoriacej spoločnosť. Až postupný proces rušenia legislatívnych bariér (volebných cenzov) vytvoril podmienky pre ich transformáciu na masové politické strany. Ich hlavnou charakteristikou sa v tomto vývojovom štádiu stáva široká členská základňa umožňujúca ich financovania a pomerne stabilná stranícka identifikácia zo strany voličov. V tomto prípade môžeme hovoriť o ich jasnej ideologickej orientácii, ktorú komunikujú smerom k verejnosti. Zmena prichádza po druhej svetovej vojne, kedy sa výraznejšie prejavuje pokles ich vplyvu, v dôsledku toho prestáva byť cieľom politickej komunikácie konkrétna skupina a začína sa oslovovanie celého elektorátu bez ohľadu na jednotlivé charakteristiky. Vznikajú tak catch all party umiestňujúce sa s ohľadom na ľavo-pravé vymedzenie politického spektra v okolí stredy. V tomto prípade teda môžeme hovoriť o voľnejšom prístupe strán k ideologickej orientácii. Posledné štádium vývoja predstavujú kartelové strany, kde je záujem voliča nahradený ambíciami docieľiť dohodu medzi sebou. Nastáva ďalší odklon od ideologických ukotvení (z dôvodu potenciálnych možností spolupráce jednotlivých subjektov), sprevádzaný stieraním rozdielov medzi politickými stranami.

V prípade, ak sa pozrieme na vývoj politických strán v rámci Slovenska, môžeme hovoriť o určitých špecifikách, ktoré vychádzajú z historickej skúsenosti, hlavne s nedemokratickými režimami. Pred rokom 1918 bolo uvedené územie súčasťou habsburskej monarchie. Vtedajšia sústava platných právnych noriem výrazne limitovala podmienky pre uplatňovanie pasívneho (ale aj aktívneho) volebného práva, čo sa priamo premietlo aj do „straníckeho“ života. Za prvú politickú stranu môžeme označiť Slovenskú národnú stranu (SNS), ktorá však pod tlakom z Budapešti vyhlásila na prelome storočí volebnú pasivitu. Výraznejšia zmena tohto nedemokratického trendu, ktorý priamo súvisel s ambíciou vytvoriť jeden uhorský/maďarský politický národ, nenastala až do zániku tejto mnohonárodnostnej monarchie. Dokonca ani narastajúci tlak a ambície jednotlivých národov žijúcich v tomto štátnom útvere, nepodnietili politických predstaviteľov k výraznejším zmenám. Uvedenú neochotu hľadať kompromis, podľa nášho názoru, ukazuje aj znenie posledného novelizovaného volebného zákona, ktorý naďalej ponechával širokú škálu volebných cenzov. Ako upozorňuje M. Potemra (1978), zákon č. 17/1918 Zb. ponechával aj naďalej v platnosti majetkový cenzus vo výške 10 korún, volebné právo obmedzoval len na mužskú časť populácie a podmienkou

pre uplatnenie politického práva v podobe volebného práva bolo ovládanie maďarského jazyka.

Až vytvorenie spoločného štátu s Čechmi sformovalo podmienky pre demokratizáciu slovenskej spoločnosti. Uvedená skutočnosť sa premietla aj do pôsobenia politických strán, ktoré museli reflektovať výrazné rozšírenie elektorátu. Spoločnosť (a teda aj jej členovia) však stala pred dôležitou výzvou, čakal ju proces kreovania aktívnej občianskej spoločnosti bez akejkoľvek predchádzajúcej skúsenosti s demokratickou tradíciou.

Aktuálna podoba fungovania politických strán, ich štruktúra a tiež prístup k niektorým hodnotovým otázkam a témam, v sebe nesie rovnako pozostatky z pred obdobia roku 1989. Charakteristickým znakom prednovembrového režimu sa stala vláda jednej politickej strany, opierajúcej sa o ľavicové hodnoty. Jej činnosť v rámci spoločnosti môžeme považovať za „totalitnú“ v tom význame, že sa jej prítomnosť postupne „prelievala“ do všetkých oblastí každodenného života človeka (vrátane toho rodinného).

Zákonodarcovia stáli v rámci demokratizačného procesu (po roku 1989) pred širokou škálou výziev, v rámci ktorých museli otvoriť niekoľko zásadných otázok potrebných zvládnuť v najbližšom období. Za jedno zo zásadných rozhodnutí môžeme označiť aj to, k akému volebnému systému a straníckemu systému sa prikloniť. Pre nastavenie politického systému (bližšie k politickému systému SR tiež: Horváth, 2007) sa stala rozhodujúcim v uvedených atribútoch historická tradícia prvej Československej republiky, kde sa využíval pomerný volebný systém a na to naviazaný systém viacerých politických strán.

Postavenie politických strán v politickom systéme Slovenskej republiky určuje niekoľko legislatívnych noriem. Zákon najvyššej právnej sily (*Ústava Slovenskej republiky*) ústavne zakotvuje právo občanov združovať sa v spolkoch, združeniach, spoločnostiach ale aj politických stranách (Druhá hlava, tretí oddiel, čl. 29). V rámci druhej hlavy Ústavy sú však garantované aj ďalšie práva, ktorých prítomnosť v spoločnosti je podmienkou pre uplatnenie práva združovať sa. Okrem samotnej Ústavy reguluje postavenie politických strán *zákon č. 85/2005 Z. z. o politických stranách a politických hnutiach*, ktorý bližšie charakterizuje podmienky registrácie, fungovania, financovania a tiež zániku. V súvislosti s niektorými jeho ustanoveniami sa otvára nová diskusia zo strany politikov (napríklad predseda NR SR A. Danko) ohľadne minimálneho počtu členov a podmienky existencie regionálnych štruktúr. Aktuálne je založenie a fungovanie politickej strany podľa § 6 príslušného zákona limitované súhlasom minimálne 10-tisíc občanov a uhradením príslušného správneho poplatku. (zákon č. 85/2005 Z. z. o politických stranách a politických hnutiach). Predseda NR SR a súčasne predseda politickej strany SNS v tejto súvislosti konštatuje: „*Strana je malý útvar, ktorý sa podobá na riadenie štátu. Na Slovensku sa rozbil systém politických strán. Je v tom anarchia. Veď nie je možné, aby strana mala štyroch členov alebo*

120. *Na kandidátky si takéto strany dávajú rodinných príslušníkov, hrajú len na seba. Dostanú štátnu dotáciu, ktorú dávajú svojim rodinným príslušníkom. Nezaujímajú ich nič iné ako anarchia. To nie je politika. Strana má byť organizácia, ktorá je pripravená na riadenie štátu.*“ (Danko chce regulovať počet členov strán. Má ich byť aspoň 500, 2016) Domnievame sa, že uvedený problém je oveľa širší a vyžaduje zohľadniť aj ďalšie aspekty, okrem tých už uvedených. Asi najzásadnejšou otázkou je, podľa nášho názoru, nakoľko tento návrh na zmenu pravidiel limituje aplikovanie volebného práva v jeho pasívnej podobe a nakoľko obmedzuje priestor pre reprezentáciu samotných občanov.

Jednou z možností ako riešiť problém malých politických strán bez regionálnych štruktúr, je zavedenie viacerých viacmandátových obvodov na celoštátnej úrovni. Domnievame sa, že tento krok by vytvoril tlak na to, aby sa tieto subjekty presunuli aj do regiónov. Súčasne by ich to motivovalo hľadať viacerých „kvalitných“ kandidátov, len jeden líder by pravdepodobne nepostačoval na úspech v jednotlivých obvodoch. Takisto sa domnievame, že by uvedená zmena mohla ovplyvniť aj politiku na úrovni samospráv (samosprávnych krajov, miest, obcí a mestských častí). Prejavilo by sa to v štruktúre a „kvalite“ samotných kandidátov ponúkaných z radov politických strán. Súviselo by to hlavne s potrebou práce v regiónoch, čo otvára priestor pre „vychovávanie“ svojich členov aj mimo centra.

Jedným z najvýraznejších odporcov viacerých viacmandátových obvodov je politická strana SaS, ktorá vo svojom aktuálnom programe *18 vylepšení volebného systému* zdôrazňuje potrebu jedného volebného obvodu nielen na celoštátnej úrovni, ale aj na úrovni samosprávnych krajov a komunálnej úrovni, odvolávajúc sa na to, že volič by mal mať dosah na všetkých zástupcov zastupiteľstva a nielen na tých zo svojho obvodu. V rámci toho tiež zdôrazňuje diskriminačný aspekt viacerých obvodov, ktoré znemožňujú volenie určitého kandidáta len preto, že je z iného volebného obvodu (bližšie: *18 vylepšení volebného systému*, 2016). Tento prístup však, podľa nášho názoru, otvára otázku zastúpenia príslušných regiónov a reflektovania ich skutočných záujmov a problémov, keďže štruktúra kandidátnej listiny je plne v rukách jednotlivých politických strán.

Ďalším dôležitým zákonom, ktorý sa dotýka postavenia politických strán, je *zákon č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva a o zmene a doplnení niektorých zákonov*. §50 odsek 1 príslušného zákona ustanovuje: „*Kandidátnu listinu môže podať politická strana, ktorá je registrovaná podľa osobitného predpisu.*“ Uvedená skutočnosť je rozhodujúcim prvkom determinujúcim ich postavenie v rámci celého štátu. Obmedzenie podávať kandidátne listiny len pre registrované politické strany z nich vytvára rozhodujúceho aktéra verejnej politiky (bližšie k problematike verejnej politiky: Machyniak, 2014). Akékoľvek rozhodnutia prijímané v najvyššom zákonodarnom zbore (či už z iniciatívy vlády alebo poslancov) vychádzajú priamo z ich rámca. Okrem toho akýkoľvek občan, ktorý sa rozhodne pre uplatnenie svojho pasívneho volebného práva, naráža na

obmedzenie vzťahujúce sa na jeho umiestnenie na kandidátnej listine konkrétnej politickej strany. *J. Lidák* (2001, s. 57) v tomto kontexte konštatuje: „*Od ich (politických strán – pozn. autora) pôsobenia v parlamente, vo vláde a od ich prístupu k riešeniu aktuálnych problémov spoločnosti závisí celkové fungovanie parlamentnej demokracie, zabezpečovanie ľudských práv a slobôd, prosperita všetkých oblastí spoločnosti, fungovania celého politického systému.*“

3 POLITICKÉ STRANY A KONFLIKTNE LÍNIE

Dôležitým kritériom pri kategorizácii politických strán môže byť, ako tiež uvádzajú *V. Hloušek* a *L. Kopeček* (2010), ideologicko-politická orientácia. Je niekoľko možností ako sledovať odlišnosti na základe uvedeného kritéria, avšak z pohľadu štúdie je rozhodujúce členenie postavené na programovej diferenciacii s ohľadom na ľavo-pravé hodnotové ukotvenie subjektov a v súvislosti s identifikáciou v kontexte jednotlivých ideologických rodín. Za kľúčové ideologické rodiny, ktoré si dlhodobo získavajú priazeň zo strany voličov na Slovensku, považujeme socialistické, respektíve sociálnodemokratické, konzervatívne, respektíve kresťanskodemokratické, liberálne či národne a etnicky orientované.

Ideologicko-programové orientácie (nielen) politických strán vystupujú ako dôležitý prvok v tom význame, že vytvárajú rámec pre formovanie konkrétnych konfliktných línií. Za základný model odzrkadľujúci túto skutočnosť môžeme považovať model konfliktných línií od autorov *M. S. Lipseta* a *S. Rokkana* (1967), ktorí vo svojej práci *Party Systems and Voter Alignments* identifikovali: konflikt centrum – periféria, štát – cirkev, mesto – vidiek a práca – kapitál. Predstavené konfliktné línie považujeme za prvok, ktorý profiluje politické strany, ich programové priority, určuje cieľového voliča (voliča, ktorého chcú subjekty osloviť), na čo je naviazaná aj podoba politickej komunikácie a v konečnom dôsledku vytváranie proti sebe stojacich „táborov“, ktorých spoločným znakom sú určité programové priority, respektíve podobnosti. Z pohľadu samotného účastníka vystupujú tieto politicko-hodnotové orientácie politických strán spolu s ich umiestnením k jednému z „táborov“ konkrétneho konfliktu ako usmerňujúci faktor pri jeho rozhodovaní.

Sformovanie konfliktu centrum – periféria uvedení autori (Lipseta – Rokkana, 1967) spájali s existenciou mnohonárodnostných štátov. Jeho prítomnosť sa premieta hlavne v programoch a politickej komunikácii národne, respektíve etnicky orientovaných strán. Druhým konfliktom, ktorý identifikovali v spoločnosti, je konflikt štát – cirkev. Môžeme ho považovať za reakciu na sekularizačné tendencie prebiehajúce v spoločnosti. Najvýraznejšie sa odzrkadľuje v ideových stretoch medzi kresťanskými demokratmi na jednej strane a liberálmi a sociálnymi demokratmi na druhej strane. Tretí konflikt v podobe mesto – vidiek súvisí s industrializáciou spoločnosti. Zahŕňa napätie medzi záujmami mestského

a vidieckeho obyvateľstva, ktoré je častokrát agrárne orientované. Ako posledný konflikt uvádzajú konflikt práca – kapitál, ktorý súvisí s pohľadom na ekonomickú otázku, ochranu zamestnancov, úlohu štátu v ekonomike. Jeho prítomnosť tiež diferencuje politické strany s ohľadom na ľavo-pravé členenie politického spektra, kde pravica reprezentuje záujmy slobodného podnikania, minimálnej štátnej regulácie vzťahu zamestnanec-zamestnávateľ a ľavica záujmy slabších, teda zamestnancov či ekonomicky neproduktívnych jednotlivcov prostredníctvom štátnych regulácií.

Na Slovensku môžeme identifikovať konflikt centrum – periféria v niekoľkých podobách. V prvej podobe sa prejavoval do roku 1993, a to v ambícii vytvoriť samostatný štát Slovákov. Jeho nositeľmi boli na jednej strane VPN či KDH (zástupcovia federácie) a na druhej HZDS a SNS (zástupcovia samostatnej Slovenskej republiky) (Krno, 2006b). V ďalšie podobe sa prejavil v kontexte integrácie Slovenskej republiky do medzinárodných štruktúr. Po vstupe do EÚ a NATO sa transformoval do proeurópskej a protieurópskej podoby. V tretej podobe sa dlhodobo prejavoval v kontexte slovensko-maďarských vzťahov. Na jednej strane stála pronárodne orientovaná politická strana SNS (tiež v minulosti HZDS a následne SMER-SD) a na druhej zástupcovia maďarskej menšiny, ktorí až do roku 1998 realizovali politiku postavenú primárne na tomto princípe v pomerne roztrieštenej podobe, teda v niekoľkých politických stranách. Prítomnosť tohto konfliktu je aktuálne (nielen) v straníckom systéme otázna vzhľadom na skutočnosť spojenú s vytvorením vládnej koalície po voľbách v roku 2016, ktorej súčasťou sa stali jeho hlavný nositelia.

Konflikt štát – cirkev môžeme hľadať hlavne v kontexte pôsobenia KDH (túto tému sa snažilo využiť v minulosti aj HZDS), ktoré sa v rámci vládnych koalícií dostávalo do konfliktu v týchto hodnotových otázkach či už s SDKÚ-DS, SĎĽ, SOP, neskôr ANO. Jeho intenzita narástla počas druhej Dzurindovej vlády, kedy sa do hodnotového rozporu dostali SDKÚ-DS a KDH. Uvedený konflikt však možno, podľa *G. Mesežnikova* (2007), chápať aj v kontexte súperenia o rovnakú skupinu voličov hodnotovo ukotvených smerom od stredu doprava. Spornou otázkou sa stali v tomto prípade tzv. Vatikánske zmluvy. Aktuálne, v situácii neprítomnosti KDH v NR SR, sa identifikuje v rámci tohto konfliktu OĽaNO-NOVA. Pomerne pragmaticky môžeme chápať, podľa nášho názoru, prístup politickej strany SMER-SD, ktorá napriek svojej sociálnodemokratickej orientácii komunikuje pomerne nejednoznačne svoje pozície v snahe osloviť aj veriaceho voliča.

Súčasťou predstaveného modelu je aj konflikt práca – kapitál. Jeho prítomnosť sa na Slovensku postupne začína prejavovať po roku 2002 (bližšie Gbúrová, 2013), kedy sa utvárajú podmienky pre sformovanie dominantnej konfliktnej línie v podobe pravica – ľavica. Za jeho nositeľov môžeme označiť na jednej strane hlavne SMER-SD a na druhej subjekty identifikujúce sa ako stredo-pravé:

SDKÚ-DS, KDH, SaS, MOST-HÍD. Mimo tohto rámca do istej miery pôsobili SNS (pravícovo orientovaná strana) a ĽS-HZDS (širokospektrálne hnutie problematicky ideologicky uchopiteľné).

Konflikt mesto-vidiek považujeme v slovenských podmienkach za marginálny z toho dôvodu, že politické strany, ktoré stavajú svoj program na uvedenej orientácii, nezískavajú výraznejšiu podporu zo strany voličov. Výsledkom toho je, že inklinujú k spolupráci s väčšími politickými stranami ako napríklad v minulosti s HZDS či Spoločnou voľbou (Krno, 2006a).

Domnievame sa však, že uvedené konfliktné línie nie je možné považovať za vyčerpávajúcu sumarizáciu ich podôb. Na Slovensku vieme identifikovať po roku 1989 niekoľko dominantných konfliktných línií, nezachytených v rámci tohto modelu. Pod pojmom dominantné konfliktné línie chápeme tie konflikty, ktoré sa nachádzajú „nad“ všetkými ostatnými a vytvárajú podmienky pre diferenciáciu jednak stranického systému, ale aj celej spoločnosti, vrátane voličov. Okrem toho posúvajú ostatné témy do ústrania. Na Slovensku sa dá postupne identifikovať v uvedenom období niekoľko dominantných konfliktných línií, ktoré formovali jednak správanie politikov, no súčasne aj správania samotných participantov. Vytvorili tak podmienky pre polarizáciu spoločnosti, základného kritéria pre utváranie koalícií politických strán, v snahe posilniť svoje možnosti spojené so získaním moci.

Začiatok procesu demokratickej transformácie vytvoril podmienky pre sformovanie konfliktu medzi demokratickými silami a reprezentantmi predchádzajúceho režimu. Prvé slobodné voľby v roku 1990 môžeme považovať za signál zo strany voličov, ktorým vyjadrili jasnú podporu demokraticky orientovaným subjektom. Postupne sa tento konflikt transformoval v dôsledku politiky vlády HZDS a jej predsedu *V. Mečiara*. Tzv. „antimečiarovské“ tendencie vytvorili podmienky pre zjednocovacie procesy na politickej scéne. V rámci nich nastalo zjednotenie politických strán orientujúcich sa na národnostnú a etnickú otázku (hlavne v podobe zastupovania maďarskej menšiny), konkrétne vzniklo SMK. Okrem toho vznikla širokospektrálna vládna koalícia SDK nezohľadňujúca hodnotové orientácie jej členov, integrovala liberálne prvky, konzervatívne, kresťanskodemokratické či ľavicové sociálnodemokratické.

Po roku 1998 sa v súvislosti s minimálnym koalíčným potenciálom HZDS a zostavením širokej vládnej koalície, ktorej zjednocujúcim prvkom bol práve „antimečiarovský“ impulz, vytvorili podmienky pre posúvanie tohto konfliktu do ústrania. Rozsiahle reformy pravícového charakteru a postupná ideologická profilácia politickej strany SMER, pôvodne dištancujúcej sa od akejkoľvek hodnotovej orientácie, sformovali prvýkrát po roku 1989 základ pre hodnotový konflikt v podobe pravica a ľavica. Tento konflikt však považujeme za dvojjložkový – realizovaný na hodnotovej úrovni ľavica vs. pravica a nehodnotovej úrovni, kde sa stalo rozhodujúce vyčleňovanie vo vzťahu k štýlu

politiky konkrétnej vlády, respektíve politických strán. Jeho neideologická zložka sa však postupne stáva dominantnou, čím klesá význam stretu pravice a ľavice. Uvedenú skutočnosť môžeme identifikovať v politickej komunikácii relevantných politických strán. Hlavným indikátorom je v tomto prípade absencia hodnotovej diskusie a hodnotových konfliktov, ktoré sú nahradené politikou postavenej na šou určenej voličom, na vzájomnom sa vymedzovaní vo vzťahu k niekomu, či v pôsobení na negatívne emócie recipienta danej informácie. Dôležitým prvkom je tiež umelé vytváranie problémov, respektíve označovanie určitých skupín za nositeľov problémov. Práve „umelosť“ uvedených tém umožňuje hovoriť aj o „umelosti“ takto sformovaných konfliktných línií, ktoré môžeme považovať za nástroj politickej komunikácie nahrádzajúci ideologické a programové priority. Tieto konfliktné línie teda vystupujú ako politický produkt určený na predaj a politické strany v rámci predvolebného ale aj medzivolebného obdobia hľadajú potenciálneho „kupujúceho“ – voliča.

Domnievame sa však, že politické strany pristupujú k svojmu vlastnému produktu (konfliktným líniám, ktoré sformovali) vysoko pragmaticky. Jedným z indikátorov tejto „pragmatickosti“ je ich pôsobenie, hlavne v podobe vytvárania predvolebných koalícií, na úrovni samosprávnych krajov a komunálnej úrovne, ktoré sa častokrát vymykajú rozloženiu síl v rámci jednotlivých konfliktných línií.

Tabuľka 1 Volebné koalície vo voľbách do samosprávnych krajov v roku 2001

Samosprávny kraj	Špecifické koalície
Košický samosprávny kraj	SDKÚ-DS, SMER, SMK-MKP, HZDS, SDL, SOP
Nitriansky kraj	HZDS, SMER, STRED, SDL, SOP
Trnavský kraj	HZDS, SMER, SOP
Bratislavský kraj	HZDS, SMER, SDL, SOP, SZS

Zdroj: Štatistický úrad, 2001.

Ako príklad môžeme uviesť spoluprácu vo voľbách do orgánov Košického samosprávneho kraja v roku 2001 medzi SDKÚ-DS, SMK-MKP a SMER. Uvedené obdobie je pritom charakteristické výraznou kritikou prvej Dzurindovej vlády v podaní predstaviteľov SMERu, s ktorým sa tiež spájalo jasné vymedzenie nielen vo vzťahu k samotnému štýlu politiky, ale aj k jej obsahu. Obdobný nesúlad vieme hľadať u politických strán SDL a SOP spolupracujúcich pri vytváraní koalície s HZDS, pričom na celoštátnej úrovni vystupovali ako kritici politiky V. Mečiara a svojou orientáciou sa zaradovali do „antimečiarovského“ tábora. SOP tento rozpor realizovalo aj v prípade Trnavského samosprávneho kraja, kde spolupracovalo s HZDS a SMERom. Obdobný nesúlad medzi identifikáciou sa v

kontexte určitého „tábora“ v rámci dominantného konfliktu vidíme aj v prípade Bratislavského kraja.

Nesúlads medzi zaradením v rámci konkrétneho „tábora“ dominantného „celospoločenského“ konfliktu a tiež ideovým ukotvením (sledované z perspektívy vtedajšieho rozloženia síl) môžeme identifikovať v prípade dlhodobej spolupráce na úrovni Košického samosprávneho kraja medzi SMERom-SD a MOSTom-HÍD pri podpore kandidáta na predsedu Z. *Trebuľu* (Štatistický úrad SR, 2013a).

Najvýraznejšie sa dominantné konfliktné línie posúvajú do ústrania v rámci Nitrianskeho samosprávneho kraja, kde je dlhodobo rozhodujúcim konfliktom centrum – periféria. V tomto prípade vieme hovoriť o dvoch blokoch: proslovenský a promaďarský. Až rok 2013 priniesol postupné „rozbitie“ tohto princípu, keďže MOST-HÍD (reprezentant periférie) vytvoril koalíciu s ostatnými stredo-pravými stranami (SDKÚ-DS, SaS, OKS, NOVA) – nositeľmi idey centra. Je však vhodné upozorniť, že prítomnosť tohto konfliktu ostala naďalej významná. Indikátorom tejto skutočnosti je volebný úspech SMK-MKP. Ako osamotený reprezentant periférie dosiahol tento subjekt druhý najlepší výsledok. Za pozostatok predchádzajúcej proslovenskej koalície, môžeme v tomto prípade považovať koalíciu SMER-SD a KDH (Štatistický úrad SR, 2013b).

4 ZÁVER

Domnievame sa, že na Slovensku môžeme hovoriť, aj v kontexte už uvedených skutočností, o vytvorení novej kategórie politických subjektov (nie je to však špecifický fenomén len pre Slovensko) – pragmatických politických strán. Z pohľadu organizačnej štruktúry a členskej základne predstavuje toto vývojové štádium pomerne heterogénnu kategóriu. Prejavuje sa to tým, že určitá skupina politických strán funguje so širokou členskou základňou a regionálnymi štruktúrami, no súčasne niektoré stavajú svoju existenciu na úzkej skupine ľudí bez regionálnych štruktúr. Popri uvedeným odlišnostiam však vieme nájsť aj ich spoločný znak – existenciu lídra, ktorý na seba viaže pozornosť voličov a stáva sa tvárou slúžiacou aj ako marketingový produkt, vystupuje teda do istej miery ako symbol, pričom bez jeho prítomnosti prestáva byť politická strana „úplnou“.

Kľúčovým spoločným znakom pragmatických politických strán je „pragmatizmus“, čo sa prejavuje v prístupe k programu, prezentovaným ideám a tým aj ku konfliktným líniám. Tento pragmatizmus absolutizuje záujmy členov, pričom všetky ostatné atribúty posúva do ústrania. To vedie G. *Eštoka* (2010, s. 37) k modifikácii výroku A. *Lincolna* do podoby: „vláda strán, so stranami a pre strany“. Z politických strán sa stáva ťažko predvídateľný aktér, kde programovo-ideologické orientácie, či umiestnenie v rámci konfliktných línií, nie je prediktorom budúceho správania, nelimituje potenciálne koalície a tým v konečnom dôsledku deformuje podobu demokracie. Jednotlivec je vystavený v

kontexte tohto pragmatizmu paradoxnej situácii. Na jednej strane ho „pohlčuje“ množstvo nerelevantných informácií, no súčasne nedisponuje tými, ktoré sú pre neho dôležité. Ako konštatuje R. Bzdilová (2015, s. 199): „...politické elity nedostatočne komunikujú a na nedostatočnej úrovni približujú svoje konanie, nereflektujú verejnú mienku, nepodporujú informovanosť, priamu demokraciu a príliš posilňujú politické elitárstvo pričom nezahrňajú občianstvo (priamu demokraciu) do výkonu politickej moci.“ Volič teda nemá priestor na zohľadnenie svojich hodnotových orientácií, orientuje sa na základe umelo vytvorených tém a konfliktných línií nereflektujúcich jeho záujmy. Jeho participácia sa teda stáva neautentickou.

POUŽITÁ LITERATÚRA:

18 vylepšení volebného systému. 2016. [online]. 2016, [cit. 21-12-2016]. Dostupné na internete: <<http://www.strana-sas.sk/id/5474>>.

BZDILOVÁ, R. 2015. Sekundárny analfabetizmus ako výzva súčasnej demokracie. In EŠTOK, G. – HREHOVÁ, M. – BARDOVIČ, J. eds. Výzvy a perspektívy vnútornej a zahraničnej politiky. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2015. s. 195-206. ISBN 978-80-8152-396-0.

Danko chce regulovať počet členov strán. Má ich byť aspoň 500. 2016. [online]. 2016, [cit. 21-12-2016]. Dostupné na internete: <<http://domov.sme.sk/c/20261165/danko-chce-regulovat-pocet-clenov-stran-ma-ich-byt-aspon-500.html>>.

EŠTOK, G. 2010. Problematika volieb v kontexte sekundárneho analfabetizmu. In Výsledky výskumu: zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie doktorandov. Prešov: Inštitút Politológie, Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2010. s. 33-40. ISBN 9788055501857.

GBÚROVÁ, M. 2013. Smer-SD – šanca na politickú dlhovekosť. In DOBIAŠ, D. – EŠTOK, G. – BZDILOVÁ, R. Voľby 2012. Kam kráčaš demokracia. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2013. s. 47-59. ISBN 978-80-8152-030-3.

HLOUŠEK, V. – KOPEČEK, L. 2010. Politické strany. Původ, ideologie a transformace politických stran v západní a střední Evropě. Havlíčkův Brod: Grada Publishing, 2010. 320 s. ISBN 978-80-247-3192-6.

HORVÁTH, P. 2007. Politický systém Slovenskej republiky. Trnava : UCM, 2007. 137 s. ISBN 978-80-89220-84-7.

KRNO, S. 2006a. Typológia politických strán. Nitra: Filozofická fakulta UKF, 2006. 176 s. ISBN 80-8050-940-9.

KRNO, S. 2006b. Vývoj politických strán a posledné parlamentné voľby v krajinách V4. In GBÚROVÁ, M. ed. Voľby 2006 v štátoch V4. Prešov: Slovacontact, 2006, ISBN 9788080685959.

LIDÁK, J. a kol. 2001. Politický systém Slovenskej republiky po roku 1989.

Bratislava: Ekonóm, 2001, 114 s. ISBN 80-225-1348-2.

LIPSET, M. S. – ROKKAN, S. 1967. Party Systems and Voter Alignments. 1967. [online]. 1967, [cit. 6-3-2016]. Dostupné na internete: <<http://www.u.arizona.edu/~mishler/LipsetRokkan.pdf>>.

MACHYNIAK, J. 2014. Proces tvorby verejnej politiky. In Aktuálne otázky politiky III. Vedecké štúdie. Trenčín: TUAD, 2014. s. 74 – 78. ISBN 978-80-8075-630-7.

MESEŽNIKOV, G. 2007. Vnútropolitický vývoj a systém politických strán. In KOLLÁR, M. – MESEŽNIKOV, G. – BÚTORA, M. eds. Slovensko 2006. Súhrnná správa o stave spoločnosti. Bratislava: IVO, 2007. ISBN 9788088935926.

NOVÁK, M. 2011. Strany a stranické systémy. In Úvod do studia politiky. Praha: SLON, 2011. s. 548-599. ISBN 978-80-7419-052-0.

POTEMRA, M. 1978. Boj za všeobecné volebné právo v Uhorsku v politike slovenskej buržoázie v rokoch 1910-1918. In Historické štúdie. 22/1978, s. 141-175.

SOPÓCI, J. 2004. Politika spoločnosti. Úvod do sociológie politiky. Bratislava: VEDA, 2004. 170 s. ISBN 80-224-0802-6.

ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR. 2001. Podiel najúspešnejších politických strán a nezávislí kandidáti pre poslancov zvolených do zastupiteľstiev v jednotlivých samosprávnych krajoch. [online]. 2001, [cit. 21-12-2016]. Dostupné na internete: <<http://volby.statistics.sk/osk/osk2001/webdata/slov/graf/kartd1.htm>>.

ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR. 2013a. Počet a podiel platných hlasov odovzdaných pre kandidátov na predsedov podľa samosprávnych krajov. [online]. 2013, [cit. 21-12-2016]. Dostupné na internete: <http://volby.statistics.sk/osk/osk2013/VUC/Tabulka5_sk.html>.

ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR. 2013b. Zloženie zastupiteľstva v samosprávnom kraji Nitriansky kraj. [online]. 2013, [cit. 21-12-2016]. Dostupné na internete: <http://volby.statistics.sk/osk/osk2013/VUC/Tabulka8_sk.html>.

Ústava Slovenskej republiky. [online]. [cit. 21-12-2016]. Dostupné na internete: <<https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1992/460/20160101>>.

Zákon č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva a o zmene a doplnení niektorých zákonov. [online]. [cit. 21-12-2016]. Dostupné na internete: <<https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2014/180/20160701>>.

Zákon č. 85/2005 Z. z. o politických stranách a politických hnutiach. [online]. [cit. 21-12-2016]. Dostupné na internete: <<https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2005/85/20160701>>.